

نقش الگوهای تربیتی جهت ترویج فرهنگ وقف در جامعه

صفورا سالار پور محدود مرادی^۱، ابراهیم خراسانی پاریزی^۲

^۱ کارشناسی ارشد علوم تربیتی مدیریت آموزشی (نویسنده مسئول)

^۲ هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافت

چکیده

وقف، از جمله موضوعاتی است که به رغم ظرفیت وسیع آن در شمول مباحث کاربردی اقتصادی، علمی، پژوهشی و اجتماعی، کمتر مورد بررسی پژوهشگران قرار گرفته است و جز اندکی در بعد فقهی، در دیگر ابعاد آن، تحقیقات جامع علمی صورت نگرفته است. در این میان باید گفت که هنوز در جامعه اسلامی ما فرهنگ وقف به علت وجود موانع و مشکلاتی به طور کامل نهادینه نشده است. بر این اساس، این پژوهش به نقش الگوهای تربیتی جهت ترویج فرهنگ وقف در جامعه می پردازد. یافته‌های مطالعه حاضر، به روش توصیفی-تحلیلی و با استناد بر منابع معتبر و نتایج پژوهشهای مرتبط، انجام گرفته است. الگوهای تربیتی فراوانی وجود دارد یکی از این الگوها و اسوه‌های حسنه در قرآن از آن یاد شده پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است که قرآن را به عنوان الگوی خوب و برتر و برای امید به خدا و روز آخرت برمی‌شمارد و حضرت علی علیه السلام در مورد الگوپذیری تربیتی تاثیر این الگوها در تربیت فراد بسیار حائز اهمیت می‌داند. از خانواده، معلمان، دوستان، چهره‌های ورزشی، حاکمان و عالمان دین الگوهای مناسبی در ترویج فرهنگ وقف می‌باشند. اساس کار تعلیم و تربیت ایجاد آمادگی و مهارت و انتقال ارزش‌هاست که به عنوان الگوی تربیتی شاخص نقش عمده‌ای را بر عهده دارند معلم خانواده و به عنوان یکی از با نفوذترین افراد در امر تربیت دانش آموزان و هستند اگر در مدرسه برنامه‌هایی مانند جشن نیکوکاری جشن عاطفه‌ها کمک به فقیران حتی کمک به دانش آموزان باشد این رفتارها و الگوهایی هستند که دانش آموزان را جهت ترویج فرهنگ وقف ترغیب می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: وقف، الگوهای تربیتی، ترویج وقف

۱- مقدمه

وقف از افتخارات دین اسلام است و به طور غیرمستقیم در قرآن و به طور مستقیم در سیره‌ی پیامبر (ص) و ائمه (ع) به آن توجه فراوان شده است. از نظر اسلام وقف راه‌گشایی برای رفع محرومیت‌های مادی و معنوی جامعه و یادگار جاودانه‌ای از کرامت انسان به پیشگاه بشریت و پیوند با آفریدگار متعال است. هر چند در هیچ یک از آیات قرآن صریحاً به وقف اشاره نشده است اما، علمای اسلام از کلیت برخی مفاهیم اخلاقی که در قرآن ذکر شده است چنین نتیجه می‌گیرند که وقف مورد تأیید قرآن است. قرآن در توسعه‌ی فرهنگ وقف در جامعه‌ی اسلامی تأثیر محتوایی و موضوعی داشته است. ذکر آیه‌ی (فمن بدله بعد ما سمعه فانما ائمه علی الذین یبدلونه ان الله سمیع علیم) در وقف‌نامه‌ها نشانه‌ی تأثیر قرآن در گسترش فرهنگ در جامعه‌ی اسلامی است. همچنین رفتار و شیوه‌ی پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) به صورت قول یا فعل در رواج و گسترش وقف از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به موجب تأکیدی که آن بزرگواران به مسأله‌ی وقف داشتند مسلمانان بخشی از امکانات مالی خود را وقف کردند. عمل آنها به وقف نیز بر رفتار مسلمانان تأثیر گذاشت. وقف در جامعه دارای سه دسته کارکرد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است. اوقاف اگر طبق احکام اسلامی در جامعه عمل شود می‌تواند تأثیر بسزایی در حل مشکلات اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی داشته باشد. اولین و مهمترین کارکرد وقف از گذشته‌های دور تاکنون کارکرد فرهنگی است و در بعد اجتماعی همچون چتری بزرگ سایه‌ی خود را بر سر نیازمندان می‌گستراند. به لحاظ اقتصادی ماهیت اوقاف جنبه‌ی اقتصادی دارد و به عنوان پشتوانه‌ی قوی مالی برای دولت اسلامی مطرح است. اسلام عمل به وقف را در ردیف ایمان به خدا، رسول خدا و روز قیامت قرار داده است.

یکی از آموزش‌های باقی مانده از میراث گذشته که هنوز در بین جوامع اسلامی رایج می‌باشد، موضوع «وقف» است. بخش مهمی از وقف آموزشی بوده و بنیادی در جهت حفظ و نگهداری میراث علمی و توسعه و حمایت از بقای آن است. بدون تردید اگر به مقوله وقف، به طور همه جانبه نگریسته شود و اهمیت این سنت نبوی آشکار شود، سهم عمده‌ای در تحول ساختار فرهنگی و توسعه علمی و اقتصادی کشور ایفا خواهد کرد. نظام کاربردی وقف در شئون مختلف اجتماعی از گستردگی و تنوعی برخوردار است.

وقف، زمینه‌ساز و بسترساز تحقق اهداف دین و مقاصد شریعت است. اگر دین را برنامه‌ای برای ارتقای ابعاد انسانی آدمی و تأسیس جامعه‌ای مطلوب بدانیم، وقف، پاره‌ای از آن برنامه برای نیل به آن اهداف است. وقف از یک طرف وسیله‌ای بسیار خوب برای ایجاد انس، الفت و همبستگی بین مسلمانان است و از طرف دیگر وسیله‌ای برای تألیف قلوب مردم غیر مسلمان می‌باشد و وقف جامعه را از آلودگیها و ناخالصیها پاک می‌کند و راه را برای تزکیه آن هموار می‌سازد. از طرف دیگر، سنت پسندیده وقف، مصداق‌های موثر کارآفرینی یا کارگشایی اجتماعی هستند. کنش‌های خیرین نیکوکار در تأسیس و بهره‌برداری از

مدارس آموزشی در مناطق محروم، تأسیس و راه اندازی بیمارستان های خیریه از طریق موقوفات، مراکز نگهداری یتام و حمایت های مادی و معنوی از نیازمندان در راستای قرب الهی مصداق های بارزی از فعالیت های خیر خواهانه و نوآورانه در کشورهای اسلامی از جمله ایران اسلامی هستند که سنت حسنه ی وقف دائمی دارایی و اموال شخصی، در گسترش این نوع برنامه های توسعه انسانی بسیار مؤثر واقع شده است. رسالت آموزش و پرورش در همه دوره ها، پرورش انسان های توانمند در تمامی زمینه ها برای برآوردن نیازهای جوامع بوده است. در این میان، امروزه آموزش و تربیت رفتارهای نیکوکارانه از جایگاه ویژه ای برای تأمین اهداف انسان دوستانه جوامع برخوردار است. چراکه، با گذشت زمان و تغییر و تحولات پیش آمده، فردگرایی و سود انگاری در طول تاریخ از مفهومی مثبت به مفهومی منفی تبدیل شده است و توجه به منافع جمع و جامعه اهمیت ویژه ای یافته است. در چنین شرایطی، نظام آموزش و پرورش برای پویایی و بالندگی در امور خیر، ناگزیر است در کنار ارائه آموزش های عمومی و تخصصی، به دانش آموزان کمک کند تا دانش ها، نگرش ها و مهارت هایی را کسب کنند که بتوانند در مواجهه با شرایط و مقتضیات عصر حاضر، موفق باشند. در این شرایط، آموزش و پرورش وظیفه آمادگی کودکان و نوجوانان را در این جهان متحول و متغیر برعهده دارد و معلمان و مربیان نیز باید سعی کنند تا دانش آموزان را به عنوان نیکوکار تربیت کنند؛ زیرا این تحولات قابل توجه، نگرانی های زیادی در مورد حیات اجتماعی بشر، تعاون و همکاری، ایثارگری، ترس از رشد تفاوت های فرهنگی، از بین بردن محیط زیست، و ... را به وجود آورده اند. لذا بر عهده دستگاه تعلیم و تربیت است که در راستای آماده سازی کودکان و نوجوانان به عنوان انسان نیکوکار در حال تغییر، تلاش کند. لذا مسئله اصلی پژوهش نقش الگو های تربیتی جهت ترویج فرهنگ وقف در جامعه چگونه است ؟

۲-الگودهی

مقصود از الگودهی ارائه الگوهای مثبت و حقیقی است؛ یعنی الگوهایی که در خارج تحقق یافته و قابل مشاهده است که این، خود می تواند به دو صورت ارائه شود :

الف. ارائه الگو از خویشتن: در این شیوه، مربی رفتار و صفات مطلوب را عملاً در رفتار خود منعکس می کند. شاید بهترین مصداق برای تربیت الگویی همین باشد که مربی در مقام عمل یک الگوی تمام عیار برای متربیان خود باشد؛ چرا که مربی قول و فعل مربی را هماهنگ می بیند و نظریه و عمل را با هم تجربه می کند. امام صادق علیه السلام در این باره می فرمایند: «کونوا دعاء للناس بغير السننکم، لیروا منکم الورع و الاجتهاد و الصلاة و الخیر فان ذلک داعیة.

امام علیه السلام در این جمله، عمل انسان، یعنی تقوای عملی، تلاش و کوشش، نماز و کارهای خیر را هدایت گر می داند و

می فرمایند: با غیر زبان، مردم را به سوی حق دعوت نمایید. بهترین مرتبی و الگو کسی است که رفتارش، گفتار وی را تأیید نماید. با این عمل، صداقت مرتبی برای مرتبی ثابت می شود و شک و تردید مرتبی را برای الگوبرداری از بین می برد.

ب. ارائه الگو از دیگران: در این شیوه مرتبی سعی می کند افرادی را که جنبه الگویی دارند به متربّیان معرفی نماید. در این مرحله مرتبی می تواند به دو گونه عمل نماید: در شیوه اول، مرتبی برنامه را به گونه ای تنظیم می نماید تا مرتبی بتواند الگو را به طور زنده و در حال انجام اعمال و رفتار مطلوب ببیند و یا نتیجه یک صفت و خصلت نیکویی را مشاهده کند.

شیوه دوم این است که مرتبی اسوه ها و الگوهای مطلوب را، که در ظاهر از دید مرتبی پنهان هستند ولی در گذشته تحقق خارجی داشته و سنت و روش زندگی آن ها در جامعه از رونق و درخشش خاصی برخوردار بوده است، به مرتبی معرفی نماید و خصوصیات شخصیتی و سیره فردی و اجتماعی آن ها را برای وی تبیین نماید. نمونه این نوع از روش الگویی، در قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم السلام، فراوان دیده می شود.

قرآن کریم در موارد متعددی به معرفی الگوهای الهی می پردازد. صریح ترین کلام الهی در این باره، آیه بیست و یکم سوره «احزاب» است که پیامبر گرامی اسلام را به عنوان اسوه حسنه معرفی می نماید: «لقد کان لکم فی رسول الله اسوه حسنه لمن کان یرجو الله و الیوم الآخر». (حائری، ۱۳۸۰: ۸۷)

۳- نقش وقف در توسعه ارزش های الهی و معنوی

یکی از مهمترین جنبه و اساسی ترین بعد در بحث وقف و نقش وقف در توسعه فرهنگ و تمدن اسلامی، نقش وقف در تکامل و توسعه ارزش های الهی و معنوی است. رشد ارزش های مادی و معنوی در یک جامعه به مثابه رشد، توسعه فرهنگ آن جامعه تلقی می شود و زوال ارزش های مادی و معنوی در یک جامعه به مثابه زوال فرهنگ و تمدن آن جامعه، ارزیابی می گردد. مهمترین نقشی که وقف در توسعه فرهنگ و تمدن ایفاء می کند توسعه ای معنوی جامعه است. توسعه ی معنوی جامعه بدین مفهوم است که جامعه در بعد الهی، دینی و ارزش های معنوی خویش بیشتر از ابعاد مادی رشد می کند؛ زیرا اگر وقف را از دیدگاه انسانی و معنوی آن نگاه کنیم، وقف، عبارت است از به خدمت گرفتن ارزش ها و امکانات مادی به نفع ارزش های معنوی، به عبارت دیگر جامعه زمانی از لحاظ معنوی بیشتر رشد می کند که ارزش های مادی و امکانات مادی اش در خدمت امکانات و ارزش های معنوی اش باشد. و در عوض ارزش های معنوی زمانی در یک جامعه می میرد که ارزش های معنوی در خدمت امکانات و ارزش های مادی بوده و توانمندی های انسانی، الهی و معنوی جامعه قربانی اهداف مادی، غیر انسانی و غیر الهی گردد. روی همین جهت است که ابتذال، پوچیگری، و انکاری، فرهنگ مصرف، مادیت و بی دینی در جامعه ای رشد پیدا می کند و همگانی می گردد که همواره ارزش های الهی و معنوی در آن به نفع ارزش های مادی قربانی می شوند. و از سوی

دیگر جامعه ای که در آن ارزش های معنوی حاکم است، ارزش های مادی همیشه در خدمت ارزش های معنوی است. با توسعه وقف ثروت و سرمایه های مادی جامعه به صورت عادلانه در میان همه اقشار جامعه توزیع می گردد. با گسترش فرهنگ وقف و انفاق، مدام از تراکم و انباشتگی ثروت به دست عده، قشر یا طبقه ای خاص جلوگیری به عمل می آید. وقف از دیدگاه انسانی به مفهوم پیروزی ارزش های معنوی در وجود انسان است و گسترش فرهنگ وقف در یک جامعه به معنای سیطره ای ارزش های معنوی بر ارزش های مادی در جامعه است. یا به تعبیر دیگر، وقف عبارت است از استخدام امکانات مادی برای گسترش ارزش های معنوی، انسان واقف می داند که همه ی انسان ها حق دارند تا از مزایای امکانات مادی برخوردار باشند و هیچ کس تحت هیچ عنوانی حق ندارد این حق مسلم را، از آنها، غصب نماید. انسان واقف، انسان خود آگاه است لذا انسان واقف، وقف می کند اما نه بدان خاطر؛ تا فخر بفروشد بلکه او وقف می کند تا درد جامعه را به مثابه ای ریشه کن کند و بدین گونه درد را از وجود خویش نیز بیرون سازد او فقر افراد جامعه را به مثابه ای فقیر بودن خویشتن اش تلقی می کند. دقیقاً به همین لحاظ است که نقش گسترده ای وقف در توسعه فرهنگ و تمدن اسلامی نیز درک می گردد. فرهنگ و تمدن اسلامی که بر مبنای ارزش های الهی، توحیدی، عدالت اجتماعی، رفع محرومیت و رشد معنویت در جامعه ای بشری استوار است. بنابراین با یقین می توان ادعا کرد که می توان با گسترش هر چه بیشتر فرهنگ وقف و انفاق، فرهنگ و تمدن اسلامی را توسعه داده و نظام توحیدی را به قاعده ای نظام زیست بشر تبدیل کرد. (سلیمی فر، مصطفی، ۱۳۷۰: ۷۸)

۴- اثر آموزشی - فرهنگی وقف:

ابعاد آموزشی و فرهنگی وقف در جوامع اسلامی بسیار گسترده است. وقف به عنوان یک منبع مستمر مالی مراکز علمی پستوانه ی مردمی داشته است و چه بسیار مدارس و مراکز علمی در جهان اسلام که از طریق وقف ایجاد و گسترش یافته اند و بسیاری از عالمان بزرگ با استفاده از درآمدهای اوقاف توانسته اند به مدارج عالی علمی برسند. وقف پاسدار نشر معارف اسلامی است. استفاده از درآمدهای وقف برای ساخت مساجد، دانشگاه ها، خوابگاه های دانشجویی، تأسیس کتابخانه های عمومی، برگزاری کنگره ی جهانی حج، مجالس عزاداری ائمه (ع)، مسابقات قرائت قرآن کریم در سطح بین المللی، و... از کارکردهای فرهنگی و آموزشی وقف می باشد. (اسلام زاده، جواد، ۱۳۸۰: ۵۶)

۵- وقف و شاخصه های تعلیم و تربیت

نقش آموزه های فرهنگی تعلیم و تربیت اسلامی مشخص شده که پدیده ی وقف یکی از آموزه های زیباست. چه آنکه تمام آموزشگاهها و مدارس علمیه ی موقوفه و موقوفات جاریه جهت تامین نیاز دانش پژوهان و همه ی موارد و انواع دیگر آن در

جمع بندی تعلیم و تربیت اسلامی نقش موثری دارند.

پدیده ی وقف را که خود یکی از مصادیق بارز عمل صالح است و نشأت گرفته از سیره نبوی می باشد می توان در مورد تعلیم و تربیت اسلامی از جهات مختلف مورد بررسی قرار داد.

همان طور که اذعان شد، آموزش و پرورش باید دانش آموزان را نه فقط برای زندگی در جامعه خود و درونی کردن ارزش ها و هنجارهای اجتماعی، بلکه برای زندگی در جامعه فراتر (درک هموعان) تربیت کند؛ دانش آموزانی که تنها متعلق به جامعه، شهر و روستای خود نبوده و برای تداوم زندگی می توانند با دانش آموزان دیگر تعامل داشته باشند. بنابر این، زمانی دستگاه تعلیم و تربیت در رسیدن به اهداف و رسالت های خود موفق خواهد بود که بتواند دانش آموزانی آگاه، مسئول، خلاق و خیر تربیت کند و این امر جز از طریق تربیت روح کمک رسانی و ایثارگری و همکاری و ارتقای فرهنگ بخشنده گی در قالب فراهم کردن زمینه ایفای نقش برای دانش آموزان در نمودهای خیر و نیکوکار قابل اجرا در مدرسه میسر نخواهد شد. در راستای احراز ویژگی های خیر و نیکوکار، مدرسه باید مکانی برای تدارک فرصت های لازم و مناسب برای تجربه و تمرین در عرصه های مختلف زندگی باشد تا از این رهگذر، زمینه های لازم برای برطرف کردن نیازهای فردی، خانوادگی و اجتماعی دانش آموزان فراهم آید (منافی نژاد و مهدوی خواه، ۱۳۹۱: ۵۸). تربیت خیرانه، دانش آموزان را در تربیت خیر، دانش آموزان را در توسعه دانش، مهارت ها و ارزش های مورد نیاز برای تأمین امنیت عادلانه و سازگار با محیط زیست جهان و استعداد های بالقوه آن توانا می سازد. همچنین، کودکان و نوجوانان را به مراقبت از سیاره زمین و توسعه همدلی و نگرانی های فعال تشویق می کند. بر این اساس، شایسته است آموزش و پرورش، خود زندگی و نمونه و الگویی کوچک از جامعه باشد و در آن دانش آموزان در عرصه های مختلفی چون؛ حرفه، دین، سیاست، فرهنگ، علم و فناوری، خانواده، بهداشت و محیط زیست، ارتباطات و مانند آن به یادگیری بپردازند. در این راستا، مدرسه به عنوان عنصری از آموزش و پرورش، در جوامع امروزی به عنوان حیاتی ترین دستگاه فرهنگی در تربیت نیکوکار به حساب می آید؛ چرا که در پرتو آموزش های مدرسه ای است که شاکله شخصیتی و رفتاری دانش آموزان شکل می گیرد. بر پایه آموزش های رسمی و غیر رسمی مدرسه ای است که همکاری، ایثار، کمک، نظم و انضباط اجتماعی حالت نهادی به خود می گیرد و عامه مردم به طرف فرهنگ ترقی و توسعه حرکت می کنند. سرنوشت انسان در کلاس درس شکل می گیرد. بنابر این، مدرسه کودکان را برای دنیای بیرون از کلاس درس که دائماً در حال تغییر و چالش است، آماده می سازد تا آن ها به عنوان رهبران فردا بتوانند با چالش های قرن بیست و یکم مقابله کنند.

در راهبردهایی که برای رسیدن به اهداف مذکور ارائه شده اند، بر گنجاندن ارزش ها در برنامه های درسی تأکید شده است. این راهبردها مبتنی بر نظریه ای است که مدرسه را به عنوان ارگانیسمی اجتماعی و فرهنگی مورد توجه قرار می دهد. افراد بشر مخلوقات اجتماعی اند و برای بقا و پیشرفت در محیط اجتماعی، که در آن افراد یکدیگر را مورد حمایت قرار می دهند، به طور

مستقل زندگی می‌کنند. هر مدرسه ویژگی‌ها و رفتارهای خاص خود را دارا بوده و واجد فرهنگی معین و نیز واجد الگویی قدرتمند برای توسعه جامعه‌ای است که در آن وجود دارد. مدارس همچون جامعه، بر رفتارها و واکنش‌های متقابل، مشترک و متبادل متکی‌اند. رفتار هر فرد نسبت به دیگران نتیجه اصلی یک سامانه آموزشی است. مدارس باید وظایف تربیتی را خود به انجام برسانند و برای ارتقای توانایی‌های دانش‌آموزان، از جنبه‌های شخصی و اجتماعی، تلاش کنند؛ به طوری که قادر به تعمیم تجربیات مدرسه‌ای خود در سطح جامعه باشند (ذکاوتی قراگوزلو، ۱۳۹۱، ۶۶). برای تحقق رسالت مذکور، مدرسه به عنوان نمونه کوچکی از جامعه و در برگیرنده بخشی از نقش‌آفرینان آینده جامعه، نقش‌های زیادی از جامعه را در دل خود نهفته دارد. این نقش‌ها به مثابه نمادهای تربیت خیر و نیکوکار قابل اجرا در مدرسه، فرصتی مناسب و در عین حال تمرینی پرثمر برای نقش‌آفرینی آینده دانش‌آموزان خلق می‌کند؛ نموده‌های نیکوکاری که نمونه‌های واقعی آن در جامعه موجود است و دانش‌آموز بر حسب علاقه، توانایی، پیشینه شغلی خانوادگی و غیره در این نموده‌ها نقش‌آفرینی می‌کند و با وظایف و حقوق خود در آن نقش و همچنین سایر نقش‌های موجود در جامعه آشنا می‌شود.

سیره عملی چند تن از امامان معصوم به صورت مستند از منابع معتبر روایی ارائه شود. پیش از ورود به بیان سیره معصومان نگاهی اجمالی به اندیشه جاودانگی انسان که عامل مهم فعالیت‌های خیرخواهانه انسان در طول تاریخ بوده نیز صورت گرفته است.

انسان موجودی جاودانی است و ازد و نابودی نفرت دارد. «مرگ» در حقیقت، وسیله انتقال به عالم دیگر برای زندگی ابدی است. تاریخ بشر نشان می‌دهد که حتی ناباوران به خدا و دین، خود را موجودی فانی به شمار نمی‌آوردند. از این رهگذر، انسان دوست دارد پس از وی نامی از او در عالم به یادگار بماند.

به قول شاعر اگر نام نیک از انسان باقی بماند از سرای زرنگار بهتر است. از آن جا که دنیای زودگذر تأمین کننده آرامش انسان نیست بسیاری از آگاهان میکوشند به گونه‌ای نام خود را با امتداد تاریخ گره زده بلند آوازه کنند.

در عصر حاضر نگاه جوانان و نوجوانان و حتی بزرگسالان به طور گسترده‌ای به افراد سرشناس و مشهور ت ترغیب شده است و توجه ویژه‌ای به آنها دارند و اثرپذیری خاصی از آنها می‌پذیرد جوانان و نوجوانان با علاقه‌ای که به هنرپیشه‌ها یا بازیکن‌های ورزشی خاصی دارند به طور مستقیم تحت تاثیر رفتارهای آنها قرار می‌گیرند و از آنها الگوگیری می‌نمایند به همین دلیل عنصر مهم تربیتی که اکنون سردمداران تهاجم فرهنگی توجه خود را به این حوزه معطوف نمودند بسیاری از اهداف خود را در قالب هنر پیاده می‌کنند اگر هنرپیشه‌ها و ورزشکاران ما وقف رو به طور جدی انجام دهند قطعاً جوانان از آنها الگو پذیری خاصی خواهند داشت پیامبر اکرم صلی الله و امام علی علیه السلام و همه معصومین هم به عنوان الگوهای تربیتی ما مسلمانان قرار دارند که در نوع سلوک دینی دینداری و عملکرد آنها نقش اساسی دارند و همیشه به انسان‌های فقیر و نیازمند کمک می‌کردند

قرآن کریم با پذیرش این اصل مهم و تکیه بر آن همواره طریقه زیستن پیامبران و تربیت یافتگان مکتب آنان را برای مومنان در زمینه‌های مختلف بازگو می‌کند تا مسلمانان با تاسی از شیوه زندگی آنها و زندگی توأم با سعادت را برای خود فراهم کنند یکی از این الگوها و اسوه‌های حسنه در قرآن از آن یاد شده پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌باشد که قرآن آن را به عنوان الگوی خوب و برتر و برای امید به خدا و روز آخرت برمی‌شمارد و حضرت علی علیه السلام در مورد الگوپذیری تربیتی از رسول گرامی می‌فرماید پس به پیامبر پاکیزه و پاکت اقتدا کن که راه و رسم و الگویی است برای الگو طلبان و مایه فخر و بزرگیست برای کسانی که خواهان بزرگواری باشند پس از پیامبر الهی ائمه معصوم علیهم السلام می‌توانند اسوه‌های نیک برای انسان‌های خاص به ویژه نوجوانان و جوانان باشند که از این بزرگواران در کتب تاریخی داستان‌های بسیاری در مورد وقف و کمک به نیازمندان آورده شده است که می‌توان به عنوان الگویی برای تربیت فرهنگی دانش آموزان نسل جوان و نوجوان استفاده کرد.

الگوهای تربیتی فراوان وجود دارد که تاثیر این الگوها در تربیت بسیار حائز اهمیت است از خانواده معلمان دوستان چهره‌های ورزشی حاکمان عالمان دین و... که الگوهای مناسبی در ترویج فرهنگ وقف می‌باشند. نقش وقف در توسعه فرهنگی اقتصادی بسیار مهم است و باعث اثربخشی سازمانی می‌شود تحول فرهنگی یکی از شرایط ضروری تحول اقتصادی است اهداف آموزش و پرورش باید در شرایط و مقتضیات دنیای جدید سازگار شوند و ولی رشد فرهنگی همچنان نقش اساسی رو در آنها خواهد داشت و اساس کار تعلیم و تربیت ایجاد آمادگی و مهارت و انتقال ارزش‌ها است پس باید گفت که مدرسه اساس رشد فرهنگی است و مدرسه هم عامل رشد اقتصادی که به نوبه خود تعیین کننده رشد فرهنگی است و هم در پرورش و تشکیل شخصیت و برداشت‌ها و تجسم الگوی تربیتی موثر است دانش و مهارت‌های ویژه را روانه می‌کنند فرهنگ وقف در جوامع اسلامی از ارزش معنوی بالایی برخوردار است و این از طریق الگوهای تربیتی و روابط فرهنگی توسعه پیدا می‌کند.

خانواده یکی از نهادهایی است که در ترویج فرهنگ وقف به عنوان الگوی تربیت تربیتی شاخص نقش عمده‌ای را بر عهده دارد و پدر و مادر اولین و آشناترین خود را سرمشق یا الگوی زندگی خود قرار دهند قرآن کریم بر نقش کلیدی پدر و مادر توجه داشته و در این ارتباط چند آیاتی چند را به مسئله پرداخته است از این رو چنانچه والدین بتوانند فرزند خود را خوب تربیت بکنند و نقش الگوی خوبی برای فرزندان باشند در تربیت و سازندگی آنها نقش بسزایی دارند اگر در خانواده رفتار درست احسان و نیکوکاری و کمک به انسان‌های نیازمند و فقیر نهادینه شود در تربیت فرزندان اثر بسیار مهمی را خواهد داشت و بعد از آن معلم ان به عنوان الگو یکی از بانفوذترین افراد در امر تربیت دانش آموزان هستند و با روح و جان دانش آموز سر و کار دارند اگر در مدرسه برنامه‌هایی مانند جشن نیکوکاری جشن و عاطفه‌ها کمک به فقیران و حتی کمک به دانش آموزان باشد این‌ها رفتارها و الگوهایی هستند که دانش آموزان را در جهت ترویج فرهنگ وقف ترغیب می‌کنند.

۶- راهکارها و پیشنهادات:

ترویج فرهنگ وقف و حضور داوطلبانه مردم در نهادهای خیریه
کمک و مساعدت نظام تقنینی و قضایی و مدنی از موسسات وقفی و خیریه
اصلاح وبازنگری در قوانین حمایتی در این خصوص و یکپارچه سازی نهادهای خیریه
حمایت مردمی از نهادهای خیریه و نشان دادن آثار امورخیر در رفاه اجتماعی و آرامش و سلامت معنوی جامعه

منابع و مآخذ

- احمدی، حسین (۱۳۷۷). *برنامه ریزی/استراتژیک و کاربرد آن*. تهران: کانون فرهنگی انتشارات سایه‌نما.
- ارجمند نیات تبریز، علی، (۱۳۸۰)، نگرشی نو در زمینه ی وقف و توسعه ی اقتصادی و اجتماعی کشورها.
- اصیلی، سوسن، (۱۳۷۳)، کتاب شناسی وقف، وقف میراث جاویدان، سال ۲، ش ۴
- اقبال، علیرضا، ۱۳۷۹ "وقف و الگویی برای ارزیابی اقتصادی آن"، ماهنامه حسابداری، ش ۳
- آیت اللهی، سید ابوالحسن، رخ یزد، محمد علی، (۱۳۸۳)، وقف پس انداز جاودانه، مفاخر، چاپ اول. ۲
- برایسون، جان. ام. (۱۳۸۱). *برنامه ریزی/استراتژیک برای سازمان‌های دولتی و غیرانتفاعی*. ترجمه عباس منوریان. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- بزرگی، مهدی، ۱۳۹۴ راههای ترویج فرهنگ وقف و ایجاد موقوفات جدید در جامعه، فصلنامه وقف میراث جاویدان، ش ۲
- بندر چی، محمد رضا، (۱۳۸۰)، مقاله ی وقف از دیدگاه تاریخی و اصطلاح شناسی فقهی
- جناتی، محمد ابراهیم، ۱۳۸۷ "وقف از دیدگاه مبانی اسلامی"، فصلنامه وقف میراث جاویدان، ش ۵،
- حائری یزدی، محمد حسن، (۱۳۸۰)، وقف در فقه اسلامی و نقش آن در شکوفایی اقتصاد اسلامی، بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد
- خان محمدی. علی اکبر (۱۳۸۷). نظری به ادبیات وقف. میلاد جاودان سال هفدهم شماره ۶۵
- رضائیان، علی (۱۳۸۰). *مبانی سازمان و مدیریت*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- زاده، جواد، ۱۳۸۹ نقش وقف در بهبود اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، فصلنامه وقف میراث جاویدان، ش ۲..
- سالک، محمد تقی، ۱۳۸۹ «سخنی درباره وقف و موقوفه غلامی»، مجله‌ی میراث جاویدان، ش ۲،
- سجادی سید جعفر. (۱۳۹۶). وقف در ایران مجله وقف شماره دوازدهم دوره دوم
- سلیمی فر، مصطفی، (۱۳۷۰)، نگاهی به وقف و آثار اقتصادی و اجتماعی آن، بنیادین پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی.

- سید مهدی، موسوی (۱۳۹۱). آثار تربیتی وقف کتاب برای فرزندان، نشریه وقف میراث جاویدان، شماره ۷۷ و ۷۸
- شهبابی، علی اکبر، ۱۳۴۳ "تاریخچه وقف در اسلام"، تهران، چاپخانه دانشگاه تهران،
- شهرامی بیژن. (۱۳۹۹). راهکار وقف در حل مشکل جامعه میراث جاویدان سال یازدهم شماره ۴۱
- فیض علی، مداح. (۱۳۸۰)، نقش وقف در توسعه ی تمدن ها. فصلنامه وقف ویراث جاویدان، ش ۱۰
- کافمن، راجر و هرمن، جری (۱۳۸۵). *برنامه ریزی استراتژیک در نظام آموزشی: بازاندیشی، بازسازی، ساختارها*. بازآفرینی ترجمه: فریده مشایخ و عباس بازرگان. تهران: مؤسسه فرهنگی برهان.
- محمد. خوشچهره، ۱۳۸۴ جایگاه وقف در تامین عدالت اجتماعی. میراث جاویدان سال سیزدهم شماره ۵۱
- مصطفی مطبوعه چی. (۱۳۹۹). شناسایی ماهیت وقف میراث جاویدان شماره ۷
- مطهری، مرتضی. (۱۳۸۰). *قیام و انقلاب مهدی از دیدگاه فلسفه تاریخ*، تهران: صدرا.
- معراجی، سعید، (۱۳۸۵)، سنت ماندگار، بنیاد پژوهش و توسعه ی فرهنگ وقف، تهران، صائن،
- معروف الحسنی، هاشم، ترجمه ی فیضی، عزیز، (۱۳۸۰)، وصیت و وقف، مشهد بنیاد پژوهشهای اسلامی، چاپ اول.
- مهدی نژاد مهینی، جمال الدین. (۱۳۹۶). بررسی تاثیر وقف بر شکل گیری مدارس در ایران دوره اسلامی فصل های علمی پژوهشی نقش جهان شماره ۷
- موسوی همدانی، سید محمد باقر، ۱۳۷۳ ترجمه ی تحریر الوسیله، ج ۳، مؤسسه ی انتشارات دار العلم، چاپ سوم.
- میراث جاویدان، زمستان. (۱۳۸۵). فصلنامه فرهنگی، تحقیقی، اجتماعی و تاریخی سال چهاردهم،
- نجفی حافظ. (۱۳۹۹). وقف میراث جاودان شماره ۵۳ سال دوازدهم شماره ۴۷
- نوی وقف، مرداد (۱۳۸۷)، ماهنامه ی داخلی اداره ی کل اوقاف و امور خیریه استان کرمانشاه،
- ریاحی نادر. (۱۳۹۶). چگونه وقف کنیم سال هفدهم. شماره ۶۸. میراث جاودان
- نوری محمد. (۱۳۹۶). تاثیر وقف در فرهنگ سازی میراث جاویدان سال شانزدهم شماره ۶۲

David, F. R. (1995). *Strategic Management*. New Jersey: Prentice Hall.

Mintzberg, H. (1990). *The Design School: Reconsidering the Basic Premises of Strategic Management*. Strategic Management Journal, Vol. 11, Pp. 171-195.

Steiner, G. A. (1979). *Strategic Planning: What every Manager Must Know*. New York: The Free Press.